

Att bevara en fri skola

En ideologianalys av Moderaternas liberalkonservativa politik i frågan om
vinstdrivande friskolor

LUNDS
UNIVERSITET

Abstract

This study aims to examine the liberal conservative ideology of the Swedish party Moderaterna and the disagreements within the party regarding profit driven free schools. Robert Wenglén is a local politician for Moderaterna who has got attention for his deviant opinion in relation to the party line. Wenglén argues that the current Swedish free school system is not in line with the school policy that Moderaterna should advocate considering their liberal conservative ideology. The research question is: *How can we understand the policy of Moderaterna on profit driven free schools in light of their liberal conservative ideology?* The method builds upon the liberal conservative dimensions by Jan Hylén and uses material as news articles, debate articles and interviews with politicians. The analysis leads to a conclusion that shows that the different sides refer to the same concepts but interpret these concepts differently, and as a result their policies differ. The current policy of Moderaterna matches the negative freedom of neoliberalism in multiple aspects. A consequence is a restricted concept of freedom, and to reconcile such a policy to the collectivist ideas of conservatism inevitably leads to ideological contradictions.

Nyckelord: friskolor, Moderaterna, Robert Wenglén, liberalkonservatism, liberalism, konservatism.

Antal ord: 9625

Innehållsförteckning

1	Introduktion.....	3
1.1	Syfte & problemformulering.....	3
1.2	Bakgrund.....	3
1.2.1	Friskolefrågan.....	3
1.2.2	Moderaterna.....	4
1.2.3	Robert Wenglén.....	5
1.2.4	Ulla Hamilton.....	5
1.3	Tidigare forskning.....	6
1.4	Disposition.....	6
1.5	Hypoteser.....	6
2	Teori.....	7
2.1	Liberalism.....	7
2.2	Konservatism.....	8
3	Metod.....	9
3.1	Metod.....	9
3.2	Operationalisering av teorierna.....	10
3.3	Material.....	12
3.4	Avgränsningar och begränsningar.....	12
4	Redogörelse för debatten.....	13
4.1	Robert Wenglén.....	13
4.2	Ulla Hamilton.....	15
4.3	Moderaterna.....	15
4.4	Hans Zetterberg.....	16
5	Analys och resultat.....	16
5.1	Fyra ronder.....	16
5.1.1	Människosyn.....	16
5.1.1.1	Liberal diskussion.....	16
5.1.1.2	Konservativ diskussion.....	17
5.1.2	Samhällsteori.....	17
5.1.2.1	Liberal diskussion.....	17
5.1.2.2	Konservativ diskussion.....	18
5.1.3	Ekonomiska ideal.....	18
5.1.3.1	Liberal diskussion.....	18
5.1.3.2	Konservativ diskussion.....	20
5.1.4	Moraluppfattning.....	21
5.1.4.1	Liberal diskussion.....	21
5.1.4.2	Konservativ diskussion.....	21
5.2	Analys.....	22
5.3	Resultat.....	23
5.4	Framtida forskning.....	23
6	Referensförteckning.....	24

1 Introduktion

1.1 Syfte & problemformulering

Forskningsfrågan är sprungen ur en artikel som publicerades i Dagens Nyheter i juli 2022. Huvudfokus för reportaget är moderaten Robert Wenglén, kommunstyrelsens ordförande i Lomma kommun, och hans avvikande åsikt gentemot partiledningen i en omstridd politisk fråga. Frågan gäller vinstdrivande friskolor, där han är klart emot dessa och tycker att hans parti också borde vara det. Detta motiverar Wenglén genom att det inte är den politik som stämmer överens med Moderaternas liberalkonservativa ideologi. Svaret från den andra ståndpunkten är att tillåtandet av vinstdrivande friskolor visst är det teoretiskt rätta i sammanhanget och att det istället är Wenglén som inte har koll på sitt partis ideologi (Ärlemyr 2022). Här uppmärksammas en motsättning där båda sidor rimligen inte kan ha rätt i sak.

Forskningsfrågan är:

Hur kan vi förstå Moderaternas politik i frågan om vinstdrivande friskolor utifrån deras liberalkonservativa ideologi?

Ett alternativ vore att studera vad det innebär när en lokalpolitiker går mot partiledningens officiella hållning i en fråga, men det kommer inte att vara det huvudsakliga perspektivet. Området är intressant till stor del då kopplingen från teori till faktisk politik är solklar. Frågan spänner över stora nivåskillnader i abstraktion och är ett tydligt exempel på ett statsvetenskapligt problem förankrat i teoretiska skiljaktigheter. I en valrörelse handlar politiska oenigheter till stor del om sådana mellan partier snarare än inom dem, som i detta fallet. Detta är intressant då Wengléns kritiska argument vittnar om potentiella brister i idéprogrammet hos ett av Sveriges största partier som kräver en kritisk undersökning av deras ideologi.

1.2 Bakgrund

1.2.1 Friskolefrågan

Ämnet om friskolor kan härledas tillbaka till tidigt 1990-tal då statsministern och moderaten Carl Bildt genomförde att friskolor skulle få motsvarande 85 procent av en kommuns genomsnittliga kostnad per elev. Detta kom sedan att höjas 1997, då Göran Persson var statsminister, till nuvarande nivå på 100 procent. Man höjde då skolpengen för att slippa hantera ekonomiska kriser hos små friskolor, och i och med denna höjning ökade antalet friskolor drastiskt (Ärlemyr 2022). Skolpengen är det belopp som huvudmannen eller den kommunala skolan tilldelas per elev (Riksdagen 2022).

Sverker Sörlin, professor i historiska studier, förklarar att syftet med friskolorna var att de skulle utgöra komplement och alternativval till övriga skolor snarare än att ta över (Studio Ett 2020, 08.50-09.45). Före detta skolminister Beatrice Ask, som var med och drev igenom friskolereformen, säger att antalet friskolor som tillkom översteg förväntningarna (Studio Ett 2020, 15.20-18.00).

Friskolor har de senaste åren varit hårt kritiserade då det inkommit rapporter om att lärare i högre utsträckning är obehöriga samt att de tvingas ansvara för fler elever jämfört med lärare i kommunala skolor (Letmark 2022a). Riksrevisionen menar att det nuvarande systemet med skolpeng är orättvist och kan leda till minskad likvärdighet mellan elever (Letmark 2022c). Även SNS, Studieförbundet näringsliv och samhälle, vittnar om bristande likvärdighet då friskolor sätter högre betyg än kommunala skolor vilket kan leda till orättvisa förutsättningar till att klara av gymnasiet och fortsätta med eftergymnasiala studier (Letmark 2022b). I mars 2023 offentliggjordes en granskning från Sveriges Television som visade att vinster från friskolekoncerner gått till väffelstugor och skärgårdstomter istället för att återinvesteras i verksamheten. Skolminister Lotta Edholm kommenterade att syftet med skolpengen är att den ska gå in i skolverksamheten (Lagerström 2023). Sammanfattningsvis kretsar mycket av problematiken kring att resurserna används fel och att systemet inte leder till de fördelar de är tänkta att göra. Vilka dessa är återkommer mer konkret senare.

Inför valet 2022 var friskolefrågan den näst viktigaste för det svenska folket, på delad plats med "lag och ordning" (Sveriges Television 2022). De olika partierna är inte överens sinsemellan i frågan. Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet är eniga i att vinstuttag bör förbjudas, medan Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Sverigedemokraterna är emot förslaget. Liberalerna är tveksamma i frågan (Pisoni 2022). De proklamerar vikten av valfrihet men nämner samtidigt att vinster inte ska göras på elevers bekostnad (Liberalerna 2022). Denna argumentation liknar den diskrepans som finns inom Moderaterna.

1.2.2 Moderaterna

För att undersöka vilken politik Moderaterna rimligen borde föra i enlighet med deras ideologiska hemvist krävs det att vi undersöker partiet som helhet. Moderaterna är ett av Sveriges största partier och partiledaren Ulf Kristersson är för närvarande statsminister (Riksdagen 2023). I deras valmanifest från 2022 står det: "Moderaternas politik utgår från alla människors lika värde och varje individs rätt till frihet. Sverige ska vara ett fritt och öppet samhälle där rättigheter, skyldigheter och möjligheter gäller lika för alla." (Moderaterna 2022). Partiet definierar sig själva som ett parti för frihet och individualism. De beskriver sig även som en aktör av liberalkonservativ tradition med fokus på individens okränkbara värde och frihet. Företag är också av stor vikt för partiet samtidigt som välfärden ska värnas om (Moderaterna 2023b). Dessa två element är högst centrala för friskolefrågan och huruvida de är oförenliga inom området utgör en del av diskussionen. Som försvarare av demokrati bör minskning av sociala klyftor vara högt upp på Moderaternas agenda, eftersom experter visat på att minskning av klyftor leder till starkare demokratier (Lijphart 2004, s. 96). Det finns

även forskning på att det föreligger ett positivt samband mellan utbildning och demokratisering (Geddes 2009, s. 324). Följt av detta borde skolfrågan rimligen vara högst relevant för Moderaterna som ett verktyg för att uppnå mål inom andra politikområden.

Ann-Marie Ekengren och Henrik Oscarsson har skrivit artikeln *“Ett liv efter Nya Moderaterna?”* där de utvärderar och analyserar Moderaternas valresultat från 2014. De nämner att bristen på tydlig ideologi var en bidragande faktor till det negativa resultatet (Ekengren & Oscarsson 2015 s. 161). Artikeln vittnar om att ideologisk otydlighet kan vara kostsamt för Moderaterna, vilket ger denna studie ytterligare syfte.

1.2.3 Robert Wenglén

En del av källmaterialet för Robert Wengléns åsikter är de intervjuer och reportage som publicerats i dagstidningar och andra nyhetskällor såsom Dagens Nyheter, Hallandsposten och Sydsvenskan. Utöver materialet från dessa kommer material att hämtas ur den intervju som jag fick möjlighet att genomföra med Robert på hans kontor den 25 april. Ljudupptagning förekom och han var införstådd med syftet och formatet samt gav sitt samtycke. De citat och referat som förekommer i denna text är innan publicering godkända av Wenglén.

Robert Wenglén är en moderat politiker och har suttit som kommunstyrelsens ordförande i Lomma kommun sedan 2018 (Linkedin 2023a). Dessförinnan satt han som ordförande i barn- och utbildningsnämnden, men hans intresse för friskolor går längre tillbaka än så (Wenglén 2023, 0.00-3.35). 2005 skrev han sin doktorsavhandling i företagsekonomi, *“Från dum till klok? - en studie i mellancheferers lärande”*, där han under två års tid följde rektorer för friskolor och studerade deras verksamhet. Utöver det har han skrivit en rad andra vetenskapliga artiklar på området (Lunds universitet 2017). Han har själv ansvarat för ledarskapsutbildningen MBA vilket enligt honom själv gett honom erfarenhet av vad det innebär att driva en utbildning på en fri marknad. Mot denna bakgrund menar Wenglén att han är mer insatt i frågorna än andra politiker (Wenglén 2023, 0.00-3.35). Wenglén kommer att utgöra den sida av argumentationen som är kritisk mot det nuvarande friskolesystemet.

1.2.4 Ulla Hamilton

En som inte håller med Robert Wenglén och andra kritiker av friskolesystemet är Ulla Hamilton. Hon är VD för Friskolornas riksförbund och har tidigare varit moderat politiker som bland annat borgarråd i Stockholms stad. Inom Moderaterna har hon suttit som vice ordförande för Moderaterna i Stockholm och haft en rad förtroendeuppdrag (Linkedin 2023b). Den 10 maj intervjuade jag Ulla Hamilton över telefon om hennes syn på liberalkonservatismen och det svenska friskolesystemet. Dokumentationen av samtalet skedde genom ljudupptagning och genomfördes efter att Hamilton informerats om studien och givit sitt samtycke. De citat och referat som är hämtade ur intervjun är godkända av Hamilton innan publicering.

1.3 Tidigare forskning

Forskningen på denna fråga är relativt begränsad med de perspektiv som kommer att användas. Liberalkonservatismen som teori har varit föremål för ett stort antal undersökningar men det som gör undersökningen relevant i sammanhanget är att den rör ett empiriskt exempel som ingen annan skrivit om, åtminstone till min kännedom. Existerande texter om debatten är till stor del skrivna av författare med partiskhet då dessa oftast är politiker eller personer med koppling till någon av sidorna. Studien kommer att bidra med en kartläggning som begränsar delarna av argumenten till sådana relaterade till ideologi snarare än taktiska sådana för att vinkla debatten åt något specifikt håll. Relevansen är även hög då slutsatserna om liberalkonservatism kan kopplas till andra frågor, likt hur Wenglén har resonerat kritiskt kring vård och omsorg (Wenglén 2020).

Martin Lindström har diskuterat Moderaternas ideologi i sin text "*Moderaternas ideologiska grundsyn*" (2020) där han för diskussioner inte helt olika de som kan tänkas föras i denna uppsats, men han gör det på fler områden. Utöver det avser uppsatsen material som publicerats efter Lindströms artikel och av den anledning är den relevant i den bemärkelsen. I Lindströms text refererar han till Jan Hyléns avhandling "*Fosterlandet främst? - Konservatism och liberalism inom högerpartiet 1904-1985*". Detta kommer även att göras i denna text då Hyléns operationalisering kommer att ligga till grund för denna studie.

1.4 Disposition

Efter att ha redogjort för bakgrund inom frågan och vad tidigare forskning kommit fram till, kommer nästa sektion att handla om relevant teori. Teorierna är liberalism och konservatism som två separata ben av liberalkonservatismen. Efter en större teoridel kommer en del som handlar om denna studies metod, med fokus på bland annat forskningsdesign och operationaliseringar. Efter att sedan ha redogjort för debattens olika sidor och argument kommer en del där teorierna utvärderas och utreds i fyra ronder. Därefter kommer en analysdel och en resultatdel där slutsatser kommer att redovisas. Slutligen kommer några ord om framtida forskning samt en referensförteckning.

1.5 Hypoteser

Denna studie är till hög grad utvärderande och följaktligen kan det te sig märkligt med renodlade hypoteser i sammanhanget. Denna sektion benämns som hypoteser men kan med fördel tolkas som vägvisningar om vad som kan förväntas av diskussionen. Jan Hyléns forskning tyder på att det skett en förskjutning inom partiet som innebär att en åsikt kan ha passat in i partiets ideologi vid ett tillfälle men inte vid ett annat. En hypotes är att Wengléns åsikt inte passar in, utan att vi bäst förstår Moderaternas politik om vinstdrivande friskolor som att den är koherent med övrig politik. Med det sagt innebär det inte att det inte kan bli så i framtiden om partiet fortsätter den ideologiska förskjutning som Hylén påvisat.

2 Teori

Teorierna liberalism och konservatism är breda teorier med många olika grenar och varianter. Att redogöra för alla variationer av teorierna är dessvärre inte möjligt och således kommer vissa aspekter att behöva utelämnas. Huvudfokus för denna studie är att förstå vad som är de rimliga inställningarna i friskolefrågan inom ramen för de angivna teorierna och inte att förklara eller ge förslag på andra förhållningssätt. Med detta i åtanke kommer nu teoriernas utmärkande drag redovisas och därefter kommer gränslandet mellan dem att utvärderas i analysen.

2.1 Liberalism

Frihet är ett begrepp som ofta förekommer i Wengléns kritik av friskolesystemet (Ärlemyr 2022). I boken *Liberalism* utreder Lena Halldenius begreppet utifrån olika tolkningar. Hon refererar till filosofen Isaiah Berlin och hans bok *Two Concepts of Liberty* där han redogör för positiv och negativ frihet. Negativ frihet innebär frihet från tvång, att kunna välja att göra vad man vill. Positiv frihet handlar om att frihet inte nödvändigtvis innebär att göra som man behagar utan att man gör det som gör en mest fri. Med andra ord innebär detta att tvång och restriktioner kan leda till ökad frihet (Halldenius 2011, s. 35). Filosofen Thomas Hobbes motsätter sig tanken på tvång även om det skulle leda till undvikande av något destruktivt (Halldenius 2011, s. 37). John Rawls är en filosof som hävdar att vi har rätt till frihet till den grad att den är förenlig med att andra ska ha motsvarande frihet (Halldenius 2011, s. 37). Liberalen John Stuart Mill formulerar en princip som att det som kan rättfärdiga en frihetskränkning är om det görs till förmån för att skydda andras rättigheter (Nationalencyklopedin 2023d). Detta motiveras utilitaristiskt, och friheten är i denna mån högst instrumentell som i att den *leder* till någonting eftersträvansvärt (Wolff 2006, s. 124). Alternativet till instrumentellt värde är intrinsikalt, det vill säga att friheten är värdefull i sig själv (Halldenius 2011, s. 46). Ett exempel på det kan vara att beskattning av individer kan innebära frihetskränkning, men det kan leda till större frihet för många andra. En som har resonerat kring detta är Gösta Bagge, som var högerpolitiker och professor i nationalekonomi under första halvan av 1900-talet (Nationalencyklopedin 2023b). I boken *Frihet eller socialism* skriver han: "Verklig frihet betyder för större delen av folket möjligheter till hyggliga levnadsförhållanden, en god försörjning, tillfredsställande bostadsförhållanden, bildningstillfällen och nöjen, vilket allt förutsätter tryggade och väl avlönade arbetstillfällen. Det är den friheten de flesta sätter det största värdet på." (Andreen 1990, s. 104). Detta ringar i mångt och mycket in den positiva friheten.

Professor Nils Herlitz har talat om olika sorters rättigheter och deras respektive betydelser. Han nämner passiva rättigheter som det åtnjutande av materiell trygghet som det allmänna kan förse medborgarna med, såsom social omvårdnad - skola och sjukvård - men även tillväxt (Andreen 1990, s. 96). Han nämner också positiva rättigheter som sådana kopplade till det fria valet, ett tema som är ständigt återkommande i diskussionen om friskolor. Dessa

kan röra såväl utbildning som yrke och bostad (Andreen 1990, s. 96). Det förefaller som att det kan ske en liberal krock mellan de passiva och positiva rättigheterna.

I boken *Liberalism* av John Gray, belyser han fyra element av liberalism. Det första elementet är individualism, som handlar om att individen prioriteras framför ett kollektiv (Gray 1995, s. 86). Det andra elementet är egalitarianism, som handlar om att alla människor ges samma moraliska status (Gray 1995, s. 86). Den moraliska statusen kräver ett rättvist behandlade och en viss nivå av levnadsstandard. Detta kommer att kopplas till kvaliteten på skolan. Elementet universalism är det tredje i John Grays bok, och handlar om att människor är samma enhet (Gray 1995, s. 86). Denna del tar inte hänsyn till samhällen och relativitet om moral och åsikter. Med andra ord är inte vikten av den lokala kontexten särskilt stor. Det sista elementet är meliorism och grundar sig i att vi gör framsteg som människor (Gray 1995, s. 86). Det handlar vidare om att människan kan uppnå oändlig förbättring (Gray 1995, s. 12). I doktrinen mest rena och kompromisslösa form innebär detta en potential om perfektibilitet, och att det inte finns någonting i naturen som hindrar detta (Gray 1995, s. 19).

Wenglén påstår att liberalkonservatism krockar med nyliberalismen i Moderaternas politik. Kort kan nyliberalismen beskrivas som starkt kopplad till frihet från tvång i bemärkelsen av negativ frihet. Teorin utgör motstånd mot interventionistiska idéer och propagerar för lägre skatter och mindre offentliga medel (Nationalencyklopedin 2023f). Det faktum att Moderaterna beskriver sig som liberalkonservativa innebär att de inte är nyliberala då konservativa element om redistribution är mot den betoning på frihet från tvång som nyliberalismen förespråkar.

2.2 Konservatism

När det talas om konservatism handlar mycket om den brittiska politikern och filosofen Edmund Burke (Nationalencyklopedin 2023a). Jan Hylén beskriver Burke som konservatismens fader och på så sätt kommer hans åsikter oundvikligen att utgöra en bestående del av den konservativa förståelse som studien kommer att vila på (Hylén 1991, s. 2). Burkes filosofi handlar till stor del om en fientlighet mot konstitutionella förändringar och stöd för privat egendom. Utöver detta trodde han mycket på samhällets organiska natur som en motsats till det som franska revolutionen innebar. Burke menade att denna var en attack på samhällets principer och historiens kontinuitet som innebär en mer hälsosam utveckling. Övergripande för hans konservativa filosofi är att det eftersträvansvärda idealet inte finns i framtiden utan att det ska hämtas ur det förflutna (Jones 2017).

En filosof som lyft fram tre delar av konservatism är Michael Oakeshott med sina tre tumregler till konservativa politiker (Zetterberg 2011, s. 59). Den första är att en konservativ politiker aldrig ska tro på lösningar i abstrakta principer. Kunskapen ska hämtas ur de som lever och arbetar. Traditionen är en bättre guide än rationella och abstrakta principer. Den andra tumregeln stärker detta genom att hävda att en konservativ politiker ska sträva efter att samordna de olika traditioner som finns. Den tredje tumregeln menar att en konservativ

politiker inte ska avvika från de traditioner som finns i den sfären hen opererar, och att politiker ska bidra till att uppnå det som redan finns och gror i det bestående (Zetterberg 2011, s. 60). Sociologen Karl Mannheim har byggt vidare på konservatismens syn på utopier och beskrivit reaktionen gentemot sådana idéer som en "kontrautopi". Detta innebär att man vill bevara det som är, men svårigheten ligger i att politiken kräver att partier kommer med förslag inom den politiska dagordningen (Ljunggren 1990, s. 128).

I Robert Nisbets bok *Conservatism* nämns det kontrakt som samhället innebär. Det beskrivs som ett partnerskap i olika avseenden, och inte minst ett sådant mellan de levande, de döda och de som ännu inte är födda (Nisbet 1986, s. 23). Hylén redogör för en liknande uppfattning: "Kollektivism innebär att samhället behövs för människans möjlighet att blomstra." (Hylén 1991, s. 11). Vidare förkunnar han att det inte finns någon mer grundläggande princip inom konservatismen än den om att jämlikhet och frihet är två oförenliga värden. Detta förklaras genom att de grundar sig i olika syften. Frihet handlar om skydd från inblandning i det som rör individens egendom, medan jämlikheten kommer att kräva omfördelning (Nisbet 1986, s. 47).

3 Metod

3.1 Metod

Inledningsvis var min uppfattning att en argumentationsanalys vore det bästa för denna studie. Detta berodde på det faktum att forskningsproblemet rör två sidor som argumenterar delvis genom att framföra sin egen åsikt men även genom att kritisera den andra sidan. Svårigheten med en argumentationsanalys i sammanhanget är att det inte finns dokumenterat att de två sidorna har mötts i en direkt argumentation och kunnat bemöta varandras åsikter. Med den svårigheten i åtanke och den eventuella risken att deras argument inte skulle fullt ut bemöta varandra, kommer studien istället att vara en beskrivande ideologianalys. Analyser som är beskrivande består av en redogörelse för material. Analyser som dessa kan såväl uppmärksamma budskap i texter som belysa argument inom ramen för olika tolkningar (Beckman 2005, s. 50). Det kan innebära att argumentera för egna slutsatser men även att kritisera och reflektera över andras tolkningar av ett befintligt material (Beckman 2005, s. 51). Ett syfte för beskrivande analyser är att lägga grund för framtida förklarande analyser, men Jan Teorell och Torsten Svensson lyfter att de även har ett egenvärde (Teorell & Svensson 2007, s. 23). En ambition med denna studie är att den ska kunna bana väg för liknande analyser av liberalkonservatismen inom andra politikområden i enlighet med syftet för beskrivande analyser.

Studien kommer uteslutande att vara kvalitativ och inte kvantitativ. Det beror till stor del på att frågan handlar om idéer som inte lämpar sig bäst att mäta och analysera med hjälp av kvantitativa metoder. En alternativ metod som skulle vara kvantitativ vore att urskilja begrepp som representerar liberalism respektive konservatism och sedan räkna förekomsten av dessa i material enligt ett kodschema. Dock vore det väldigt svårt att

bestämma dessa begrepp och utforma en sådan metod som skulle kunna leda till intressanta analyser.

Vid ideologianalyser är idealtyp ett verktyg (Bergström & Boréus 2018, s. 147-148). Det kan ses som en analytisk renodling av ett fenomen som inte är tänkt att existera i verkligheten, utan syftet är endast att den är analytiskt användbar (Teorell & Svensson 2007, s. 43). I mitt fall skulle en idealtyp kunna vara den mest liberalkonservativa politiken möjlig i frågan om vinstdrivande friskolor. Därefter skulle man kunna jämföra de två positionerna mot den förståelsen och mäta avståndet till idealtypen, för att kunna dra slutsatser om vilken som är mest liberalkonservativ. En idealtyp kommer dock inte att användas i denna studie utan skalor och dimensioner, ett annat verktyg för ideologianalyser. Metoden kan beskrivas som att signifikanta faktorer eller element inom en teori förses med två ytterlighetspositioner var, där man sedan kan avgöra var längs med en sådan skala eller dimension ett empiriskt exempel passar in. Syftet är att dessa områden ska representera de viktigaste inom en ideologi (Bergström & Boréus 2018, s. 153). En svårighet inom denna metodik är att vara precis i hur brett dessa kategorier definieras. En för bred definition rymmer många utsagor medan en snävare definition kan innebära bortfall på validiteten (Bergström & Boréus 2018, s. 156). Validitet kan beskrivas på tre vis som brukar användas synonymt: överensstämmelse mellan teoretisk definition och operationell indikator, frånvaro av systematiska fel samt att vi mäter det vi påstår att vi mäter (Esaiasson et. al. 2017, s. 58).

3.2 Operationalisering av teorierna

Jan Hylén har skrivit avhandlingen "*Fosterlandet främst? - Konservatism och liberalism inom högerpartiet 1904-1985*" där han utreder den ideologiska diskrepans som ligger till grund för denna studie fast i en tidigare kontext då Moderaterna hette Högerpartiet. Han belyser att partiet försöker sammanföra två teorier som tidigare har stått emot varandra (Hylén 1991, s. 1). Denna studiens metodologi är inspirerad av Hyléns dels för att den lämpar sig väl för studien, men även för att enklare kunna bygga vidare på den forskning som redan finns inom ämnet. Det faktum att avhandlingen behandlar en annan tidsperiod gör att de konkreta besluten och sakfrågorna inte är detsamma som i denna studie, men trots detta är den av relevans då teorierna i frågorna i mångt och mycket är tidlösa i sina positioner.

Ideologidefinitionen som kommer att vara utgångspunkten är den om att en ideologi är en handlingsorienterad bild av verkligheten. Det finns tre delar: verklighetsföreställningar, värderingar och idéer om hur de två tidigare ska sammanfalla - så kallade program (Hylén 1991, s. 4). Dessa kommer framöver att benämnas som verklighetsomdömen, värderingar och handlingsföreskrifter, vilka är benämningar som Hylén själv använder emellanåt också. För att beskriva dessa delar tydligare, handlar verklighetsomdömen om de föreställningar som människor har och hur de iakttar och studerar världen, sociala fenomen samt händelseförlopp. Värderingar, eller värdeomdömen, fokuserar på de moraliska uppfattningar och övertygelser som vi har och hur dessa sedermera implementeras i samhället. En återkommande diskussion inom denna etiska kategori är vad som bör ses som rätt eller fel. Den tredje delen är

studerandet av handlingsföreskrifter. Dessa behandlar implementering av idéer och hur dessa framgångsrikt ska genomföras (Bergström & Boréus 2018, s. 133-134).

De dimensioner som Hylén bantar ned teorierna till är fyra stycken: människosyn, samhällsteori, ekonomiska ideal samt moraluppfattning (Hylén 1991, s. 8).

Operationaliseringen av dessa dimensioner kopplar han sedermera till de tre delarna av en ideologi som tidigare nämnts, och detta är en väl utformad operationalisering som kommer att användas i denna studie. Utöver att operationaliseringarna ringar in ideologiernas relevanta aspekter, ger det utrymme för att visa på att frågan har flera sidor som rör större värden som moral och ekonomi, snarare än enbart utbildning. Modellen rör sig om skalor och dimensioner, även kallade parametrar, där olika aspekter delas in efter antingen konservatism eller liberalism. De fyra dimensionerna kommer nu att presenteras var för sig.

När människosynen diskuteras åsyftas uppfattningen om det mänskliga förnuftet. Hur utvecklat är detta, och ser man på människan optimistiskt eller pessimistiskt? Denna dimension är kopplad till de verklighetsomdömen som teorierna har (Hylén 1991, s. 9-10). Angående samhällsteori rör även detta verklighetsomdömen. Frågan är hur en ideologi ser på samhället i relation till individen och betydelsen av den (Hylén 1991, s. 11).

I frågan om ekonomiska ideal förespråkar liberalismen även här individualism. Denna tar sig uttryck i en oregerad marknadsekonomi och decentraliserat beslutsfattande (Hylén 1991, s. 11). Den ekonomiska kollektivism som konservatismen förespråkar grundar sig i en instrumentell syn, nämligen att ekonomin ska vara ett medel för att uppnå det som är bäst för kollektivet. Styrningen av ekonomi ska främja de viktiga samhällsliga värden som finns, och framförallt inte hota dem (Hylén 1991, s. 12). Den ekonomiska biten innehåller normativa aspekter i form av värderingar om vad ekonomin bör handla om och inte.

Till sist är rondens om moraluppfattning, som både är av normativ och deskriptiv karaktär (Hylén 1991, s. 9). Liberalismens individualistiska förhållningssätt handlar här om att de rättigheter som kollektivet har endast är summan av individernas (Hylén 1991, s. 12). Konservatismens kollektivistiska synsätt menar istället att individen inte är av större verklig karaktär än det samhälle som hon lever i (Hylén 1991, s. 12).

Tabell 1. Nedan visas fyra dimensioner för liberalism och konservatism med tillhörande utmärkande drag för respektive ideologi. Det är enligt den uppdelning som Jan Hylén har gjort i sin avhandling "*Fosterlandet främst? - Konservatism och liberalism inom högerpartiet 1904-1985*" och kommer att vara operationaliseringen för denna studie. I vänsterkolumnen anges fyra olika dimensioner av en ideologi. I mitten- och högerkolumnen anges teoriernas kännetecken inom respektive dimension.

Dimensioner	Liberalism	Konservatism
Människosyn	Optimistisk	Pessimistisk
Samhällsteori	Individualistisk	Kollektivistisk
Ekonomiska ideal	Individualistisk	Kollektivistisk
Moraluppfattning	Individualistisk	Kollektivistisk

3.3 Material

Analysenheterna är argumenten och åsiktsberättelserna från de två sidorna i frågan om vinstdrivande friskolor. Datainsamlingen kommer till största del att bestå av texter som moderata politiker själva är författare till eller som handlar om dem. Debattartiklar och reportage från dagstidningar är också en stor andel av källorna, men även avhandlingar och vetenskapliga artiklar inom ämnet. Utöver nämnda sekundärkällor har intervjuer genomförts med Robert Wenglén och Ulla Hamilton som kommer att utgöra en del av materialet.

En del av materialet som ger information om Robert Wenglén och Ulla Hamiltons bakgrund är hämtade från deras LinkedIn-profiler. LinkedIn är en hemsida där man själv skapar sin profil och anger sina meriter utan ordentlig granskning från tredje part. Detta skulle kunna innebära att information om Wenglén och Hamilton är felaktig men risken bedöms som liten då dessa är offentliga personer under relativt hård bevakning. Till följd av det dras slutsatsen att felaktiga uppgifter från deras håll skulle uppmärksammas och korrigeras om de inte överensstämde med verkligheten.

I referaten till boken *Edmund Burke and the Invention of Modern Conservatism, 1830-1914. An Intellectual History* kommer inte sidhänvisningar att ges till enskilda referat. Det beror på att den lästes som elektronisk källa utan sidangivelser mer specifika än till hela kapitel.

3.4 Avgränsningar och begränsningar

Friskolereformen kan härledas ända tillbaka till 1992 men de tidiga åren är inte av störst intresse för mig. Huvudfokus för denna undersökning kommer att vara från då Robert Wengléns avvikande åsikt började uppmärksammas, vilket motsvarar ungefär sedan 2020 till nutid. Den geografiska parametern rör endast Sverige och inte en internationell kontext. De liberala och konservativa idéer som beslutet är grundade i kommer till viss del att vara universella och sprungna ur internationella teoretiker, men kommer endast att appliceras

inom ramen för den svenska kontexten. Detta beror på att det finns svårigheter med att jämföra olika friskolesystem fullt ut. Ideologiernas utmärkande drag, likheter och olikheter är som tidigare nämnt till stor del obundna av landsgränser och på så sätt kan de teoretiska slutsatserna vara relevanta även för ett internationellt sammanhang.

Begränsningar avseende datatillgång skulle vara att anledningarna till vissa taktiska skäl är hemliga för allmänheten. Det är svårt att veta hur Moderaternas partiledning arbetar och vad som ligger till grund för vilken politisk ställning de tar i specifika frågor, och detta kan potentiellt vara en felkälla för denna studie. Å andra sidan är den normativa grunden för studien att ett parti och politiker bör vara koherenta i sina åsikter, och av den orsaken godtas det inte att någon åsikt avviker från den övergripande ideologiska profilen.

I denna studie bortses därför andra anledningar som kan ligga till grund för Moderaternas inriktning på politiken i denna fråga. Wenglén nämner att inriktningen kan ha berott på att det har varit val i Sverige, och han nämner även anledningar om politikernas närhet till friskolekoncerner (Ärlemyr 2022). En alternativ studie skulle kunna handla om hur vi kan förstå Moderaternas politik gällande vinstdrivande friskolor utifrån strategiska anledningar, men det är inte denna studies syfte.

4 Redogörelse för debatten

4.1 Robert Wenglén

På moderat riksnivå sticker Wenglén ut med sin åsikt, men i kommunen har han stort stöd för sina idéer, enligt honom själv. Rent konkret om friskolesystemet menar han att vinster i sig inte är det huvudsakliga problemet, utan det faktum att friskolekoncernerna är *drivna* av vinst (Ärlemyr 2022). Wenglén säger i en intervju med Hallandsposten att han tror att partiledningen håller med honom i att systemet idag är illiberalt och inte det bästa för eleverna (Karlsson 2021). Han grundar sin kritik av systemet i den liberalkonservativa ideologin och belyser en paradox: “Tyvärr har valfrihetsreformen i grundskolan i första hand fått illiberala konsekvenser, där den enes möjligheter går ut över den andres rättigheter och skyldigheter.” (Wenglén 2021).

Hans åsikter har gjort att han kallats för en fiende till borgerligheten och att han “rödsmetats”, men att ha sådana uppfattningar anser han är obildat (Ärlemyr 2022). Han är tydlig med att han är moderat och att det är den politik han representerar, men det är inte bara i skolfrågan som hans åsikt avviker från andra moderater. I mars 2020 skrev han en debattartikel i Sydsvenskan om att det mer effektiva alternativet vore om äldreomsorgen i Lomma kommun skulle drivas i kommunal regi. “En verksamhet blir inte per automatik effektiv bara för att man byter ägare från kommun till privat eller vice versa (Wenglén 2020).

Vid intervjun med Wenglén betonade han vikten av att det finns olika logiker i samhället att ta hänsyn till och refererade till den borgerliga demokratisynen med maktindelningen: stat,

marknad och civilsamhälle. Dessa ska inte blandas ihop, säger han och refererar till Hans Zetterberg som har varit chefsideolog för Moderaterna (Wenglén 2023, 3.40-04.00). Ett vanligt argument från andra sidan är att konkurrens är det som driver kvalitet men att applicera marknadslogiken på skolan är ett misstag. Han nämner även att Socialdemokraterna har velat föra över statens logik på företag, vilket också är fel (Wenglén 2023, 6.50-7.20). Wenglén betonar likställighet och likvärdighet och att konkurrens ska förekomma mellan företag på en marknad men inte inom familjer. "Vi konkurrerar ju inte inom familjen, utan vi tar hand om varandra, andra värden gäller där." (Wenglén 2023, 4.02-4.52). I §9 av Skollagen 2010:800 återfinns följande rader under benämningen likvärdig utbildning: "Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas." (SFS 2010:800).

En övergripande åsikt Wenglén har är att många moderater är nyliberala och inte liberalkonservativa, och att nyliberalismen breder ut sig på områden där den inte hör hemma. Han hänvisar till ideologins ursprung: "Konservatismen växte fram som en motreaktion till liberalismen där man från början sade, vänta lite, vi kan inte låta marknaden styra allt" (Wenglén 2023, 7.20-8.20). När vi berör konservatismen betonar han att det är viktigt att ta hänsyn till den lokala kontextens betydelse (Wenglén 2023, 10.20-10.40). Han lyfter även förnuftet och den kunskap vi kan få från experter och andra kunniga på området. Han säger: "Om det nu är så att OECD, skolforskare, skolledarförbundet, lärarfacken - alla är enstämmiga i att dagens system har stora brister, då är det ju konstigt om ett politiskt parti inte vill vila sina beslut på kunskap utan bara på en, vad jag menar på, felaktig ideologisk ståndpunkt att privat är bättre än offentligt eller att valfriheten kräver vinstdrivande friskolor" (Wenglén 2023, 41.40-42.20). Han lyfter även att skollagen innehåller detta element, där §5 säger: "Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet." (SFS 2010:800).

I Lomma och Lund är friskolorna inte de mest populära, utan det är de kommunala skolorna (Wenglén 2023, 33.10-33.40). Detta är någonting som Wenglén även poängterar i en debattartikel i Sydsvenskan där han skriver: "Valfriheten har inget värde om vi har en bra skola och fyra dåliga." (Wenglén 2021). Han menar att vi idag inte har den pedagogiska mångfalden som friskolereformen skulle leda till och exemplifierar med en friskolekoncern. Han säger: "Utöver detta kan man inte påstå att Academedia har en annan pedagogik, de är inne i detta inkom för att tjäna pengar." (Wenglén 2023, 42.25-43.00).

Wenglén är dock inte ensam på sin kant. Representanter för såväl Moderata ungdomsförbundet som Moderata studenter håller med om att det finns brister i dagens system. De vill värna om valfriheten men samtidigt rannsaka det system som finns idag (Nyman 2022). Oliver Rosengren är en moderat som stämmer in i den kritiska kören och tycker att det finns förbättringspotential för att skolpengen faktiskt ska leda till bra skolor (Nyman 2022). Men alla moderater tycker inte att Wengléns liberalkonservativa kritik är särskilt välgrundad eller liberalkonservativ, vilket kommer att återkomma senare.

För att sammanfatta Robert Wengléns uppfattning kan vi konstatera att han till synes har fog för sina poänger. Med sin erfarenhet från akademien och skolvärlden har han ett starkt ethos som inte försvagas av att han har experter på området med sig. Likställigheten och likvärdigheten är centrala liberalkonservativa värden för Wenglén, och han menar att de som är på andra sidan förbiser vikten av de olika logikerna i samhället. Att låta friskolorna vara vinstdrivna drar mot nyliberalismen snarare än liberalkonservatismen, och han menar att utvecklingen är en sådan som inte var tanken med friskolereformen.

4.2 Ulla Hamilton

Hamilton anser sig ha liberalkonservativa argument för en motsatt position. Hon beskriver att hennes liberalkonservatism handlar om individens frihet att utveckla sina idéer, ett rättsstatsperspektiv som skyddar individer och möjligheten att utveckla företag (Hamilton 2023, 0.12-0.42). Angående Zetterbergs tre logiker skriver hon under på värdet av dessa men delar inte de åsikter Wenglén har om det nuvarande systemets plats i detta (Hamilton 2023, 6.37-7.49). Som svar på Wengléns krav på likställighet och likvärdighet lyfter hon att en pedagogisk mångfald är viktigt. "Om man då tror att man ska ha lika överallt så utgår man från perspektivet att alla har lika behov, och det vet vi ju alla att så är det inte." (Hamilton 2023, 6.20-6.35). Den konservativa aspekten av friskolor handlar för henne delvis om att friskolor har funnits sedan långt innan friskolereformen trädde i kraft. Hon talar om moderata kvinnor som under tidigt 1900-tal startade flickskolor som bidragit till pedagogisk utveckling och att kvinnor har kunnat få samma utbildning som pojkar. Detta anser hon visar på tydlig liberalism och konservatism (Hamilton 2023, 2.08-4.32). Utöver de rent liberalkonservativa argumenten menar hon att konkurrens inom skolvärlden även är bra för att de kommunala skolorna ska hålla en ansenlig nivå (Hamilton 2023, 1.51-2.08). De lärare och annan personal som tidigare jobbat i kommunala skolor kan ta med sig lärdomar och applicera dessa i friskolesystemet (Hamilton 2023, 0.45-1.50).

4.3 Moderaterna

Moderaternas officiella hållning i frågan är att de är stolta över friskolereformen men att den behöver vårdas och utvecklas. De vill stoppa fusket och de oseriösa aktörerna genom att se till att Skolinspektionen ska kunna stoppa vinstutdelning med hänvisning till ej uppnådda kvalitetskrav (Moderaterna 2023a). I en intervju inför valet 2022 utfrågades Ulf Kristersson av magasinet Vi Lärare om Moderaternas skolpolitik. Han menade då att partiet är för vinstuttag av friskolor men att begränsningar krävs (Vi Lärare 2022, 9.50-9.54). I intervjun fick Kristersson svara på hur han ser på att skolan tillåts att vara en marknad varpå han berättade att skolan för honom inte är en marknad, på samma sätt som att sjukvården eller äldreomsorgen inte är det. Han menar att valfriheten kan göra att det liknar en marknad, men att bättre kontrollinstrument ska råda bot på de problem som finns (Vi Lärare 2022, 3.10-4.30). Gunnar Hökmark är en moderat politiker som inte är emot det nuvarande friskolesystemet. Han lyfter att vi har ett unikt skolsystem i Sverige med avseende på valfriheten, och anser att det varken är liberalt eller konservativt att vilja avveckla det. Han

menar även att en minskning av skolpengen skulle minska antalet friskolor och säger att friskolorna vuxit fram för att föräldrarna har valt dem (Ärlemyr 2022).

4.4 Hans Zetterberg

Hans Zetterberg, författaren till de tre logikerna, beskriver tre udder av konservatism. Den första är riktad mot spekulativa utopier och abstrakta ideal, den andra mot låt-gå-mentalitet och den tredje mot känslans primat över förnuft och tradition (Zetterberg 2011, s. 40). Låt-gå-mentalitet, även benämnt *laissez-faire*, handlar om att företag själva ska tillåtas bestämma hur de ska använda sina resurser utan inblandning från staten (Nationalencyklopedin 2023e). Ett citat i en av Zetterbergs ledarkrönikor är följande: “Om de nyckeltal som används för att mäta en verksamhets framgång är andra än vinst och värdestegring ger bolagsformen fel signaler och gör bisak till huvudsak. Måtten på elevens utbildning är viktigare än skolans lönsamhet.”. Detta är en central instrumentell aspekt för Zetterberg och Wenglén, att marknadsekonomin ideal inte bör spridas utanför näringslivet (Stade 2022). Zetterberg menar på att kraven på bolagisering utanför affärsstaten är och förblir ett misstag (Zetterberg 2000, s. 12-14).

5 Analys & resultat

5.1 Fyra ronder

De olika sidornas argument kommer nu att presenteras genom fyra ronder i enlighet med Jan Hyléns metodik och operationalisering. Inledningsvis för varje rond kommer teoriernas ståndpunkter att redovisas, för att de olika argument i debatten sedan presenteras samt resonemang om hur vi kan förstå Moderaternas politik i frågan om vinstdrivande friskolor.

5.1.1 Människosyn

5.1.1.1 Liberal diskussion

Människosynen handlar som tidigare nämnt om synen på det mänskliga förnuftet och hur utvecklat detta är. Hylén gör dikotomin att liberalismen står för ett optimistiskt förhållningssätt i denna fråga och att konservatismen står för ett pessimistiskt (Hylén 1991, s. 9-10). John Gray lyfter fram meliorismen som att vi gör framsteg som människor vilket kan översättas till att vi blir mer förnuftiga. Framsteg kan liknas vid en tro på att vi blir bättre och ger en tydlig indikation på att en optimism råder kring synen på människan. I friskoledebatten kan detta kopplas till hur experter ser på det nuvarande systemet. Wenglén lyfter att det är illiberalt att inte lyssna till de experter som finns på området som avvisar dagens friskolesystem (Wenglén 2023, 40.50-42.15). Ulla Hamilton hänvisar till lärare och annan personal inom friskolor som lärt sig av att tidigare arbetat på kommunala skolor, som nu kan använda erfarenheter till att utveckla bra friskolor (Hamilton 2023, 0.45-1.50).

Många rapporter vittnar om att friskolorna i dess nuvarande form innebär problem i flera avseenden, men innebär detta att ett framsteg är ekvivalent med att förkasta systemet? Det ska tilläggas att de två sidornas verklighetsomdömen i denna fråga skiljer sig åt markant.

5.1.1.2 Konservativ diskussion

Även i konservativa sammanhang prioriteras förnuftet, om än på ett annorlunda sätt. Zetterberg beskriver en udd av konservatismen som “motstånd mot känslans primat över förnuft och tradition” (Zetterberg 2011, s. 40). Denna udd kan kopplas till en pessimism över människans framsteg som fränkopplad från nutid och dåtid, och går inte hand i hand med meliorismdoktrinens rön om människans perfektibilitet. Hamilton ser ett större förnuft i huvudmännen än vad Wenglén gör. Han är kritisk och mer pessimistisk över deras förmåga och vilja att driva en bra skola. Skollagen kräver att skolor ska bygga på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, följaktligen ska förnuftet från de kunniga inom området vara det som ligger till grund för politiken enligt en sann liberalkonservativ. Detta kräver som första steg att rapporterna om bristerna väger tyngre än lärarnas erfarenheter. Det andra steget är att ett förändrat system är lösningen. Då kan en förändring ses som både liberal och konservativ.

5.1.2 Samhällsteori

Liksom människosynen rör verklighetsomdömen, gör frågan om samhällsteori detsamma. Denna fråga handlar om relationen mellan samhället och individen som två aktörer samt vad denna relation betyder (Hylén 1991, s. 11). Hylén beskriver den liberala uppfattningen som individualistisk och den konservativa som kollektivistisk.

5.1.2.1 Liberal diskussion

Liberalismens element universalism handlar till stor del om att se människor som en enhet utan en relativitet mellan olika kontexter (Gray 1995, s. 86). Trots detta kan man se spår av Zetterbergs tre logiker i Moderaternas idéprogram, men vad innebär det rent sakligt? Wenglén menar att det är befängt att föra in konkurrensaspekten i skolans sfär och att det innebär att man begår ett misstag eftersom att skollagen kräver likställighet och likvärdighet. Ulla Hamilton anser tvärtom att den nuvarande logiken håller i enlighet med det system som finns. Hon hänvisar till att friskolorna själva inte får ta ut avgifter och bestämma kostnaden för en elevplats, och därför är det inte marknadslogik som råder (Hamilton 2023, 6.36-9.45). Hon menar alltså att det nuvarande systemet inte handlar om marknadslogik, och där skiljer sig hon och Wenglén åt i åsikt. Ingen av parterna argumenterar för att skolan *borde* bedömas utifrån en marknadslogik och således kommer utgångspunkten vara att målet är att den inte ska göra det i framtiden. Den liberala diskussionen lutar, med meliorismen i åtanke, åt att en skolform rent samhällsteoretiskt inte kan uppnå sina mål i enlighet med skollagen då den tillåter vinstuttag. Det som talar för detta är skollagens krav på att elever ska kunna utvecklas så långt som möjligt, och när det inte finns någon lagstadgad gräns för utvecklingen kan ett vinstuttag aldrig rättfärdigas inom ramen för liberalismen.

5.1.2.2 Konservativ diskussion

Huvudtemat för konservatismen när samhällsteori diskuteras är den udd som beskrivs som motstånd mot spekulativa utopier och abstrakta ideal (Zetterberg 2011, s. 40). Detta påminner om hur Wenglén kommenterar friskolereformen som att den har förändrat samhället i grunden: "En grundtanke i konservatism är att man inte tror på utopier, man gör förändringar successivt och försiktigt." säger han (Ärlemyr 2022). Hamilton argumenterar för att friskolor som fenomen är konservativ politik då de är del av en historia som går längre bak än till friskolereformen, och menar att kunskapsförmedlingen och möjligheten till individens utveckling är högst liberal och konservativ (Hamilton 2023, 2.08-4.32). Wenglén kontrar med att friskolereformen inte har lett till någon ökad pedagogisk mångfald som matchar ambitionerna med reformen, samtidigt som Hamilton lutar åt att inte se friskolereformen som en reform överhuvudtaget. Skillnaderna i verklighetsomdömena blir påtagliga. Hamilton har idel konservativa belegg för systemet med sin hänvisning till historien, men Wengléns åberopande av visionen om en utopi utgör ett värdigt motargument. Hoppet för Hamiltons sida bygger på att förändringen som genomfördes med reformen 1992 är en naturlig förändring i ledet längs de gamla skolor hon hänvisar till från historien. Detta kräver en vidare kartläggning av historien, men en slutsats kring denna del är att bevisbördan inte ligger på Wenglén - utan på Hamilton.

Rent samhällsteoretiskt finns det en avsaknad av kollektivism i hur friskolesystemet är uppbyggt avseende den möjliga oförenlighet som föreligger mellan en i teorin oändlig elevutveckling och vinstuttag. Hylén skriver: "Kollektivism innebär att samhället behövs för människans möjlighet att blomstra." (Hylén 1991, s. 11). Det som talar för en kollektivism är argumentet om mångfald och att elevenpassning, men då dessa fördelar inte väger tyngre än det generella kvalitetsbortfallet, förblir systemet individualistiskt. Om Moderaterna dock genomför sina planer på att kräva högre kvalitet, går deras politik mer åt det kollektivistiska hållet.

5.1.3 Ekonomiska ideal

Gällande den ekonomiska aspekten står liberalismen för en individualistisk marknadsekonomi medan konservatismen förespråkar en reglerad sådan där det finns ett värde i att uppnå det som är bäst för kollektivet som helhet (Hylén 1991, s. 11). Det normativa i aspekten om ekonomiska ideal kan härledas ur hur man ser på ekonomins funktion i relation till individen. Vad bör ekonomin vara och uppnå? I frågan om friskolor är det tydligt att båda sidor hänvisar till argument om vad som är bäst för elever på ett större plan.

5.1.3.1 Liberal diskussion

Som nämnt i teoridelen kan frihet definieras som negativ, vilket är frihet från tvång, eller positiv sådan, det vill säga att tvång faktiskt kan leda till att människan blir mer fri. Wenglén refererar till frihet och liberala argument då han belyser likvärdighet och likställighet som

liberala värden, medan Ulla Hamilton hänvisar till valfriheten som det liberala. Frihetsbegreppet kan, även inom frågan om friskolesystemet, analyseras efter sitt intrinsikala och instrumentella värde. Det intrinsikala värdet handlar om individens okränkbara frihet som sådan. Hur dessa skillnader korresponderar med individualism och konservatism kommer nu att utredas, inledningsvis med fokus på det intrinsikala värdet av frihet.

Moderaterna nämner i sin egen beskrivning av partiet att de är för individualism och frihet (Moderaterna 2023a). Enligt Grays bok handlar individualism i stora drag om att individen prioriteras i ett kollektivs ställe (Gray 1995, s. 86). I linje med den analogin talar det för partiledningens sida med att värna om individens valfrihet och inte hemfalla åt argument som hänvisar till likvärdighet och likställighet för den stora massan. Den negativa friheten förespråkar detta och att inskränka möjligheten till valfrihet kan liknas vid tvång vilket aldrig kan rättfärdigas. Thomas Hobbes skriver under på detta, oavsett vad detta tvång skulle leda till (Halldenus 2011, s. 37). Enligt den negativa friheten är alternativet som uppstår av tvång fullkomligt irrelevant, vilket onekligen liknar nyliberalismens kritiska syn på intervention.

Om vi däremot för in den positiva friheten i sammanhanget, blir diskussionen genast förändrad. Positiv frihet handlar om att visst tvång kan leda till andra nyttigheter som vi prioriterar (Halldenus 2011, s. 35). Detta stämmer överens med de uppfattningar om att den frihet de flesta sätter största värdet på är sådan som är hyggliga levnadsförhållanden (Andreen 1990, s. 104). Om vi ponerar att likställighet och likvärdighet är liberala värden som är eftersträvansvärda, kan vi då tolerera ett bortfall av frihet i form av valfrihet? Här skiljer sig liberalers åsikter. Moderaten Gunnar Hökmark kan inte se hur ett bortfall av valfrihet kan ses som liberalt, vilket liknar hur en förespråkare av negativ frihet värjer sig mot definitionen av frihet som någonting annat än frihet från tvång (Ärlemyr 2022). En sådan syn kan även liknas vid hur en nyliberal har svårt att förstå en liberalkonservativ.

Wengléns ständiga belysande av likställighet och likvärdighet påminner om John Stuart Mill. Den senare förklarade att en frihetskränkning kan rättfärdigas om den leder till bevarandet av andras rättigheter (Nationalencyklopedin 2023d). I vår kontext kan detta utan vidare liknas vid att minskad valfrihet kan godkännas då det leder till en ökad standard i ett större perspektiv. Filosofen John Rawls skulle inte heller motsätta sig detta eftersom han har varit tydlig med att vi har rätt till en frihet som är förenlig med att andra har rätt till en motsvarande sådan (Halldenus 2011, s. 37). Detta betyder att vi bör sträva efter en frihet som kan åtnjutas av alla, samt att det inte utesluter att minskad frihet för vissa bör genomföras till förmån för andras frihet. Hamilton skulle i linje med detta argument hävda att likvärdighet och likställighet inte uppnås genom lika pedagogik (Hamilton 2023, 6.20-6.35). En möjlig teoretisk distinktion mellan Wengléns och övriga moderaters uppfattning är att de lägger olika vikt vid positiva respektive passiva rättigheter. De positiva rättigheterna, ej att förväxla med positiv frihet, handlar om fria val medan de passiva rör materiell trygghet från samhället som exempelvis skola (Andreen 1990, s. 96). Enligt den negativa friheten får inte illiberala handlingar genomföras till förmån för liberala ändamål, men frågan väcks då om liberala handlingar kan rättfärdigas om de inte leder till liberala resultat? Enligt rapporterna om bristande kvalitet måste svaret till viss mån vara jakande för att kunna försvara det nuvarande

systemet. Denna normativa fråga kommer nog aldrig att besvaras då den bygger på verklighetsomdömen som Hamiltons sida inte skulle skriva under på.

Ett annat perspektiv handlar om att se friheten som något instrumentellt värdefullt i den mån att det leder till någonting eftersträvansvärt. Då används skolan istället som medel för att nå målet med en skola som är bra för samhället. Definitionerna här mellan vad som ses som intrinsiskt värde av positiv frihet respektive rent instrumentellt värde av frihet är inte helt tydligt, men för denna studie är inte uppdelningen av största vikt. När Ulla Hamilton får frågan om vad liberalkonservatismen är för henne, svarar hon med ett element som påminner om just detta. Olika element som hon nämner är bland annat individens frihet att utveckla sina idéer, ett rättsstatsperspektiv som skyddar individer och möjligheten att utveckla företag (Hamilton 2023, 0.12-0.42). För att uppnå dessa värden menar hon att friskolesystemet, med dess mångfald, är bättre än ett strömlinjeformat system kan tillgodose människors olika behov när det kommer till inläring (Hamilton 2023, 0.55-1.21). Hon tillägger även att konkurrenselementet gör att de kommunala skolorna tvingas hålla en hög nivå för att inte bli bortvalda (Hamilton 2023, 1.51-2.08). En av väljarnas och Moderaternas viktigaste frågor är lag och ordning, och den instrumentella aspekten av skolfrågan blir här mycket påtaglig. Lijpharts studie om sambandet mellan utbildning och minskade sociala klyftor ger fog för att skolfrågan har en instrumentell aspekt (Lijphart 2004, s. 96).

5.1.3.2 Konservativ diskussion

Den udd av konservatism som bäst lämpas till den ekonomiska aspekten är den som är kritisk mot låt-gå-mentalitet (Zetterberg 2011, s. 40). Sådan mentalitet liknar de nyliberala idéer som förespråkar frihet från inblandning och redistribution, vilket Wenglén menar är rakt emot konservatismen när han förkunnar att konservatismen från början reagerat mot liberalismen och hävdar att marknaden inte ska få styra allt (Wenglén 2023, 7.30-8.20). Enligt Robert Nisbet är det svårt att förespråka jämlikhet och frihet i bemärkelsen skydd från inblandning rent ekonomiskt. Om man tror på jämlikhet och kan godta den positiva definitionen av frihet, blir det inte lätt att förespråka nyliberalismen som den liberala grenen av sin liberalkonservativa ideologi. De decentraliserade ideal som marknadsekonomin implicerar med sin låt-gå-mentalitet vill inte Zetterberg se i skolsystemet av den anledning att det inte är så man bedriver skola bäst (Zetterberg 2000, s. 12-14). Att staten backar från inblandning är en relativt abstrakt princip och liknar Oakeshotts första tumregel (Zetterberg 2011, s. 60). Wenglén motsätter sig idealet av en annan anledning också, nämligen att den nyliberala hållningen gör att de värden som handlar om att vi hjälper varandra förbises (Wenglén 2023, 28.00-30.36). Kategorin rörande ekonomiska ideal handlar till stor del om värderingar, och i debatten visar sig två olika värderande uppfattningar. Den första rör att det inte är bäst rent strategiskt och den andra rör att det inte är i linje med den konservativa ideologin. Inom ramen för dikotomin mellan kollektivism och individualism är skolan i grunden ett kollektivistiskt fenomen. Analysen för skolsystemet kommer att vara mer kritisk än så, och omfördelning är i mångt och mycket en grundpelare i liberalkonservatismen. Då man värnar om friheten från inblandning till den grad att det inte främjar, utan snarare motverkar, den mest högkvalitativa skolan - blir politiken liberal i bemärkelser som inte hör till den

liberalkonservativa ideologin. I slutändan är skolsystemet ändå kollektivistiskt, men individualismen som hotar kvaliteten är inte långt borta.

5.1.4 Moraluppfattning

Den sista rondan handlar om att liberalismen och konservatismen har olika moraluppfattning, där den förstnämnda menar på att samhällets moraliska värde inte är större än summan av individernas sammanlagda viljor och preferenser. Konservatismens kollektivism innebär å andra sidan att individen inte är större än det samhälle hon är del av (Hylén 1991, s. 12). Denna del anspelar till en viss grad till ekonomiaspekten i den mån att diskussionen om vad och vem som bör prioriteras kommer på fråga. Gemensamt för dessa två är alltså att normativa element är med i diskussionen, men moraluppfattningar innehåller även deskriptiv aspekt.

5.1.4.1 Liberal diskussion

“Moderaternas politik utgår från alla människors lika värde och varje individs rätt till frihet. Sverige ska vara ett fritt och öppet samhälle där rättigheter, skyldigheter och möjligheter gäller lika för alla.” (Moderaterna 2022). Ett element som dessa rader rimmar väl med är det liberala värdet egalitarianism. Den likvärdighet och likställighet som Wenglén talar om stämmer även in här. I John Grays bok står det att en rättvis behandling och duglig levnadsstandard är krav för den moraliska statusen och på så sätt denna tillgång en del av egalitarianismen (Gray 1995, s. 86). Den individualism som liberalismen förespråkar innebär också att kollektivet inte är något mer än summan av de enskilda individernas moraliska värde (Hylén 1991, s. 12). Det innebär att liberalismen inte förespråkar något holistiskt förhållningssätt, och de normativa följderna av den deskriptiva uppfattningen blir att individen alltid bör prioriteras.

5.1.4.2 Konservativ diskussion

Oakeshott argumenterar på ett sätt som väl kan benämnas som en konservativ moraluppfattning. I hans andra tumregel för konservativa politiker hävdar han att en konservativ politiker ska sträva efter att samordna de olika traditioner som finns (Andreen 1990, s. 60). Burke har en liknande linje då han redogör för sin fiendlighet mot konstitutionella förändringar (Jones 2017). När han talar om att det eftersträvansvärda idealet kan detta kopplas till hur man ser på värdet av människor som inte bara lever i samhället nu, utan även de som har gjort det förr och lagt den grunden dagens samhälle vilar på. Skillnaden mot den deskriptiva kritik som rör verklighetsomdömen i aspekterna samhällsteori och människosyn är att moraluppfattningar har ett normativt element. Diskussionen för denna aspekt handlar till en viss grad om hur vi värderar varandra moraliskt. Analysen är att den konservativa ideologin också förespråkar en egalitarianism, men en bredare sådan som spänner över generationsgränserna. Det lokala har ett egenvärde som inte är förenlig med en universalism när det kommer till moral. Robert Nisbet beskriver samhällskontraktet som ett partnerskap mellan de som lever, har levt och de som ska leva efter vår tid (Nisbet 1986, s.

23). Wenglén snuddar vid detta när han betonar kontexten och sammanhangets betydelse (Wenglén 2023, 11.20-11.43).

Distinktionen för den liberala respektive konservativa uppfattningen är att liberalismen ser till individen som fränkopplad från sitt samhälle, men analysen blir att dessa teoriers ambitioner i mångt och mycket kan överlappa. En individualistisk skolpolitik i fråga om moral handlar om att ge varje individ rättvis behandling oavsett var denne bor eller går i skolan. Att belysa individers olika behov av pedagogik är någonting som går i linje med detta, men oundvikligen blir denna nivå av jämn behandling svår att garantera då huvudmäns upplägg lär skiljas åt mellan skolor. Wengléns fokus på den lokala kontexten klarar inte detta heller, men gör å andra sidan inte anspråk på att det ska vara lika utbildning överallt. Det ska vara en utbildning lämpad för det lokala kollektivet. Detta är ingenting vi ser idag, och följaktligen blir bedömningen att dagens friskolesystem är individualistiskt.

5.2 Analys

Analysen för människosynen vittnar om olika syn på friskolereformen. Friskolor har funnits länge men reformen förändrade spelplanen för friskolor och har lett till ett nuvarande läge som är hårt ansatt av experter på området. Förnuftet, nyckelordet i samband med människosyn, talar för förändring och lyfts fram av båda sidor. De hänvisningar som görs till framsteg och utveckling liknar meliorismen och således blir avgörandet från denna kategori att systemet idag är optimistiskt, och att en kritiker som Wenglén förespråkar en annan sorts optimism.

Rörande samhällsteori, och frågan om en individualistisk eller kollektivistisk syn på relationen mellan individ och samhälle, krockar tanken på möjlighet till vinstuttag med skollagens krav på oändlig utbildningspotential. Kollektivismens grund för att samhället ska få människan att blomstra blir här förbisedd till förmån för att individen ska prioriteras över andra delar av samhället. Att åberopa de fördelar om mångfald som det nuvarande systemet gör är inte kollektivistiskt utan det förblir individualistiskt.

De olika sidornas ekonomiska ideal ger en differentierad bild kring vad skolan bör göra. En individualistisk syn på valfrihet och mångfald fränkopplad från kvalitet och instrumentella värden gör att liberalismen går bet till förmån för konservatismen. De moderater som resonerar utan dessa perspektiv prioriterar bort flera värden inom liberalismen och överger element som är essentiella för liberalkonservatismen. Det nuvarande systemet ses utifrån dikotomin som individualistisk.

Hur man ser på moraliska värden utifrån det nuvarande friskolesystemet innehåller en konsensus kring jämlikhet. Skillnaden uppstår i att liberalismens individualism inte tar hänsyn till en lokal kontext, och enligt de rapporter som kommit om bristande kvalitet kan detta vara en förklaring till resultatet. Den konservativa uppfattningen om moralsyn är relativt överensstämmande med liberalismen men prioriteringarna skiljer sig åt. De flesta liberaler

som konservativa skulle skriva under på målet om individens bästa, men konservatismen kräver att förbättrad utbildning för individ inte får innebära att kollektivet inte får det bättre. Det perspektivet är inte särskilt framträdande idag, och till följd av detta blir även moraluppfattningen individualistisk. På det stora hela är det kvalitetsbristerna som gör att bedömningen inte blir kollektivistisk.

Sett till de fyra kategorierna kan mycket förklaras med att det råder en diskrepans gällande verklighetsomdömen. De olika sidorna anser olika om det nuvarande systemet, dess brister och fördelar. Värderingarna är den del där de två sidorna är mest överens och liberalkonservatismens ambitioner är påtagliga. I tredje delen, handlingsföreskrifterna, är sidorna oense med förklaringen att mycket baseras på de verklighetsomdömen som de förespråkar.

5.3 Resultat

Hur kan vi förstå Moderaternas politik i frågan om vinstdrivande friskolor utifrån deras liberalkonservativa ideologi?

Förståelsen grundar sig inte i att ambitionerna skiljer sig åt mellan olika sidor inom partiet eller inom partiets tudelade ideologi. I förhoppningen om att förena vikten av individens värde och en generell kvalitet på det samhälle denne är del av, låter Moderaterna den tidigare aspekten ta överhanden för att kunna påstå sig inneha en liberalkonservativ politik i frågan om vinstdrivande friskolor. Hypotesen hävdade att Wengléns kritiska uppfattning förmodligen inte skulle representera Moderaternas liberalkonservatism bättre än den motsatta sidan, men den analysen är inte helt självklar. I samtliga fyra kategorier ses det nuvarande systemet som liberalt snarare än konservativt, men speglar till stor del hur partiet beskriver sin politiska ideologi. Att liberalismen har övertaget gentemot konservatismen i friskolefrågan är tydligt, men detta övertag innebär inte att politiken inte kan anklagas för att inte vara liberalkonservativ alls. Dock är en ideologisk snedfördelning uppenbar i politiken idag.

5.4 Framtida forskning

Vidare forskning på området skulle rimligen kunna vara att utöka den liberalkonservativa utvärderingen till andra politikområden. Ett alternativt tillvägagångssätt vore att undersöka ett område där Moderaterna tydligt har lyckats förena liberalismen och konservatismen. Att utvärdera uppdelningen av prioriteringar hade sedermera kunnat leda till lärdomar om hur motsvarande fördelning kan appliceras på en fråga som exempelvis den om vinstdrivande friskolor.

6 Referensförteckning

- Andreen, P. (1990). Bagge, Wigforss och 1940-talets frihetsdebatt. I Möller, T. (red.) *Framtidens idéer - sju studier om moderaternas historia*. Falun: ScandBook AB. s. 87-116.
- Beckman, L. (2005). Grundbok i idéanalys - Det kritiska studiet av politiska texter och idéer. Första upplagan. Stockholm: Santérus förlag.
- Bergström, Göran - Boréus, Kristina (red.), 2018. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Ekengren, A-M, Oscarsson, H. (2015). "Ett liv efter Nya Moderaterna?", *Statsvetenskaplig Tidskrift* 117, s 153-168.
- Esaiasson, Peter - Gilljam, Mikael - Oscarsson, Henrik - Towns, Ann - Wängnerud, Lena. (2017). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Femte upplagan. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Geddes, B. (2009). "What causes democratization?" in *The Oxford Handbook of Comparative Politics*. s. 317-339.
- Gray, J. (1995). *Liberalism*. Andra upplagan. Buckingham: Open University Press.
- Halldenius, Lena, 2011. *Liberalism*. Andra upplagan. Malmö: Bokbox Förlag.
- Hamilton, U. (2023). Intervju med Ulla Hamilton. Intervjuad av Petter Bodelsson. [ljudupptagning]. 10 maj 2023.
- Hylén, J. (1991). *Fosterlandet främst? Konservatism och liberalism inom högerpartiet 1904-1985*. Stockholm: Norstedts Juridikförlag.
- Jones. E. (2017). *Edmund Burke and the Invention of Modern Conservatism, 1830-1914. An Intellectual History*. s. 156-196. Oxford: Open University Press.
- Karlsson, M. (2021). Moderaten som vet att skolmarknaden är ett misslyckande. *Hallandsposten*, 4 november.
<https://www.hallandsposten.se/åsikter/ledare/moderaten-som-vet-att-skolmarknaden-är-ett-misslyckande-1.58550973>
- Lagerström, K. (2023). De köpte stuga och skärgårdstomter för skolpengen. *Sveriges Television*, 1 mars.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/de-kopte-stuga-och-skargardtomter-for-skolpengen>

- Letmark, P. (2022a). Ny rapport: Friskolor har större klasser och färre behöriga lärare. *Dagens Nyheter*, 29 augusti. <https://www.dn.se/sverige/ny-rapport-friskolor-har-storre-klasser-och-farre-behoriga-larare/>
- Letmark, P. (2022b). Rapport: friskolor sätter högre betyg på sina elever. *Dagens Nyheter*, 25 september. <https://www.dn.se/sverige/rapport-friskolor-satter-hogre-betyg-pa-sina-elever/>
- Letmark, P. (2022c). Riksrevisionen: Skolpengen är orättvis mot elever i kommunala skolor. *Dagens Nyheter*, 30 juni. <https://www.dn.se/sverige/riksrevisionen-skolpengen-ar-orattvis-mot-elever-i-kommunala-skolor/>
- Liberalerna. (2022). Friskolors vinster ska inte göras på elevers bekostnad. <https://www.liberalerna.se/nyheter/friskolors-vinster-ska-inte-goras-pa-elevers-bekostnad>
- Linkedin. (2023a) Robert Wenglén. <https://se.linkedin.com/in/robert-wenglén-3a36112> (22/5-2023)
- Linkedin. (2023b). Ulla Hamilton. <https://se.linkedin.com/in/ulla-hamilton-416b333> (22/5-2023)
- Lindström, M. (2020). Moderaternas ideologiska grundsyn. *Statsvetenskaplig Tidskrift* 122.
- Ljunggren, S-B. (1990). Moderat idéutveckling i korthet. I Möller, T. (red.) *Framtidens idéer - sju studier om moderaternas historia*. Falun: ScandBook AB. s. 117-134.
- Lunds universitet. (2017). Robert Wenglén. <https://portal.research.lu.se/sv/persons/robert-wenglén/publications/> (22/5-2023)
- Lijphart, A. (2004). Constitutional design for divided societies. *Journal of democracy*, 15(2) s. 96-109.
- Moderaterna. (2023a). En skola som möjliggör klassresor. <https://moderaterna.se/var-politik/skola/> (19/5-2023)
- Moderaterna. (2021). Frihet och ansvar - ett moderat idéprogram för 2020-talet. 24 oktober. https://moderaterna.se/app/uploads/2022/01/Ideprogram_digitalt_9dec.pdf
- Moderaterna. (2023b). Om Moderaterna. <https://moderaterna.se/om-moderaterna/> (18/5-2023))
- Moderaterna (2023c). Om Moderaterna - Partihistorik. <https://moderaterna.se/om-moderaterna/partihistorik/> (22/5-2023)

Moderaterna. (2022). Så får vi ordning på Sverige - Moderaternas valmanifest 2022.
https://moderaterna.se/app/uploads/2022/08/moderaternas_valmanifest_2022_webversion.pdf

Riksdagen. (2022). *Skolpengen - effektivitet och konsekvenser*. Riksrevisionens granskningsrapport 2022:17.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/riksrevisionens-granskningsrapport/skolpengen--effektivitet-och-konsekvenser_HAB517

Nationalencyklopedin. (2023a). Edmund Burke.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/edmund-burke> (16/5-2023)

Nationalencyklopedin. (2023b). Gösta Bagge.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/gösta-bagge> (17/5-2023)

Nationalencyklopedin. (2023c). Hans Zetterberg.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hans-zetterberg> (15/5-2023)

Nationalencyklopedin. (2023d). John Stuart Mill.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/john-stuart-mill> (15/5-2023)

Nationalencyklopedin. (2023e). Laissez-faire.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/laissez-faire> (15/5-2023)

Nationalencyklopedin. (2023f). Nyliberalism.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/nyliberalism> (15/5-2023)

Nisbet, R. (1986). *Conservatism*. Oxford: Open University Press.

Nyman, J. (2022). Unga moderater kritiserar det egna partiet om friskolorna: Ganska obefintlig politik. *Dagens Nyheter*, 17 juli.
<https://www.dn.se/sverige/unga-moderater-kritiserar-det-egna-partiet-om-friskolorna-ganska-obefintlig-politik/>

Pisoni, J. (2022). Så tycker partierna om skolan. SVT.
<https://www.svt.se/special/sa-tycker-partierna-om-skolan/>

Riksdagen. (2023). *Ulf Kristersson*.
https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/ulf-kristersson_e7e4132a-b4df-11d5-8079-0040ca16072a (21/4-23)

SFS 2010:800. *Skollag*. Utbildningsdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

- Stade, J. (2022). Ledarkrönika: Wenglén & Zetterberg. *Sydöstran*, 25 april. <https://www.sydostran.se/ledare/ledarkronika-wenglen-zetterberg-551e0bf3/>
- Studio Ett. (2020). Historien bakom Sveriges friskolor. [radioprogram]. Sveriges Radio, P1. 11 december. <https://sverigesradio.se/artikel/7622463>
- Sveriges Television. (2022). Väljarnas viktigaste frågor. <https://www.svt.se/datajournalistik/valu2022/valjarnas-viktigaste-fragor/>
- Teorell, J. & Svensson, T. (2007). Att fråga och att svara. Liber: Stockholm.
- Vi Lärare. (2022). *Ulf Kristersson (M): Då blir det massnedläggning av friskolor*. [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=hBJJzbJogIE>
- Wenglén, R. (2020). “Det går att få mer ‘pang för pengarna’ om äldreomsorgen drivs i kommunal regi”. *Sydsvenskan*, 23 mars. <https://www.sydsvenskan.se/2020-03-23/det-gar-att-fa-mer-pang-for-pengarna-om-aldreomsorgen-drivs-i-kommunal-regi>
- Wenglén, R. (2021). Valfriheten har inget värde för barn i dåliga skolor. *Liberal Debatt*, 21 oktober. <https://www.liberaldebatt.se/2021/10/valfriheten-har-inget-varde-for-barn-i-daliga-skolor/>
- Wenglén, R. (2023). Intervju med Robert Wenglén. Intervjuad av Petter Bodelsson. [ljudupptagning]. 25 april 2023.
- Wolff, Jonathan. (2006). *An Introduction to Political Philosophy*. Oxford: University Press.
- Zetterberg, H. (2000). Bolagiseringen av Sverige. *Moderna Tider*, april. s. 12-14.
- Zetterberg, H. (2011). *Texter i urval*. Porvoo: Hydra Förlag.
- Ärlemyr, H. (2022). Moderaten som säger nej till vinstdrivande friskolor. *Dagens Nyheter*, 25 juli. <https://www.dn.se/sverige/moderaten-som-avskyr-vinstdrivande-friskolor/>